

Розвиток агропродовольчого ринку в умовах формування зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом

Постановка проблеми. З моменту набуття незалежності у 1991 році Україна динамічно розвиває відносини з Європейським Союзом. Заінтересованість ЄС та України щодо укріплення взаємовідносин створила можливість вийти за межі співпраці й досягти поступової економічної інтеграції та поглиблення політичного співробітництва.

У березні 2007 року почалися перемовини щодо нової Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (УА), яка містить положення про глибоку та всеохоплюючу зону вільної торгівлі (ГВЗТ). У даному питанні сторони розширюють межі класичних угод про вільну торгівлю, адже ГВЗТ передбачає як взаємне відкриття ринків, так і рух робочої сили та капіталу, стимуляцію конкурентоспроможності й інші кроки, потрібні для досягнення відповідності стандартам Євросоюзу і принципам торгівлі на ринках європейських країн [6]. Значна увага під час переговорів приділяється визначенню параметрів торгівлі продукцією сільського господарства та харчової галузі, які є «чутливими товарами» відповідно до положень Світової організації торгівлі (СОТ).

Пропонуючи поглиблену вільну торгівлю, ЄС у такий спосіб дає змогу Україні одержати доступ до своїх ринків товарів, послуг і капіталу та економічно інтегруватися. Втім не варто забувати про економічні інтереси, які ЄС захищає під час переговорів щодо ЗВТ. Виробники сільськогосподарської продукції у Франції, Іспанії й Італії занепокоєні можливістю зростання конкуренції з боку українських товарів, тому вимагають

виключення сільськогосподарської та продовольчої продукції із ЗВТ [8].

Успішність і тривалість переговорів між Україною та ЄС про укладення угоди про ЗВТ залежить від поінформованості груп інтересів про можливі наслідки змін умов торгівлі для економіки й окремих галузей і ринків. Процес та результати економічного моделювання надають інформацію, яку можна використати для вироблення переговорної позиції, змістовних консультацій із заінтересованими сторонами, або визначення необхідних заходів державної політики по відношенню до агропродовольчого ринку [4]. З даного погляду актуальність цієї роботи полягає у визначенні за допомогою моделі загальної рівноваги можливих сценаріїв розвитку ринку агропродовольчих товарів в Україні та ЄС-27 в умовах формування зони вільної торгівлі й розробці пропозицій щодо мінімізації негативних наслідків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема обґрунтування впливу можливих соціально-економічних наслідків формування ЗВТ між Україною й ЄС на агропродовольчий ринок посідає чільне місце в наукових дослідженнях. Зокрема вагомий внесок у дослідження взаємовідносин між Україною та ЄС в умовах ЗВТ зробили такі вчені, як Ж.-П. Шафо [9], М. Іваніч, [9], М. Емерсон [12], О. Нехай та Т. Філман [11], Ш. фон Крамон-Таубадель [13]. Серед українських учених слід виділити праці І. Бураковського [3], В. Мовчан [2, 3], О. Шумило [5, 12], І. Газізулліна, В. П'ятницького [12], Д. Боярчука, І. Орлової [1], Г. Шамборовського [7] й інших науковців. Проте питання розробки ймовірних сценаріїв розвитку ринку агропродовольчих товарів за різних форматів угоди про ЗВТ між Україною та ЄС

* Науковий керівник – А.Д. Діброва, доктор економічних наук, професор.

© О.В. Одосій, 2013

залишається недостатньо дослідженим і потребує поглибленого вивчення.

Мета статті – обґрунтувати ймовірні сценарії розвитку агропродовольчого ринку в умовах створення зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом, використовуючи модель загальної рівноваги.

Наукові результати й висновки було одержано за допомогою комп'ютеризованої розрахункової моделі загальної рівноваги «The Global Trade Analysis Project (GTAP)». GTAP модель являє собою глобальну, між-регіональну, багатогалузеву, статичну модель загальної рівноваги, що ґрунтується на основі неокласичної мікро- та макроеконо-

мічної теорії. База даних поєднує в собі дані двосторонньої торгівлі між країнами за 2004 рік, протекціоністських заходів, митних тарифів, транспорту й інших індикаторів, що характеризують економічні зв'язки між регіонами [4, 10].

Виклад основних результатів дослідження. Для більшої точності моделювання та підвищення ймовірності припущень, а також враховуючи останні домовленості щодо проекту угоди про поглиблену зону вільної торгівлі між Україною й ЄС, проаналізуємо кілька варіантів розвитку ситуації (табл. 1).

1. Ймовірні формати угоди про ЗВТ між Україною та ЄС

Сценарій (умовне позначення)	Зниження імпорتنних мит		Інші заходи
	Агропродовольчі товари	Інші товари та послуги	
<i>А (Все -50)</i>	-50%	-50%	Не передбачаються
<i>Б (Пром. – 100, с.-г. – 50)</i>	-50%	-100%	Не передбачаються
<i>В (Пром. – 100, с.-г. – 50, ефект. +10, відм. експортні субсидії)</i>	-50%	-100%	Підвищення в Україні продуктивності праці та ефективності використання факторів виробництва на 10%, а також відмова від застосування ЄС експортних субсидій
<i>Г Пром. – 100, с.-г. – 100)</i>	-100%	-100%	Не передбачаються
<i>Д (Пром. – 100, с.-г. – 100, відм. експортні субсидії)</i>	-100%	-100%	Відмова від застосування ЄС експортних субсидій
<i>Е (Пром. – 100, с.-г. – 100, ефект. +10, відм. експортні субсидії)</i>	-100%	-100%	Підвищення в Україні продуктивності праці та ефективності використання факторів виробництва на 10%, а також відмова від застосування ЄС експортних субсидій

Джерело: Власна розробка.

Побудова наведених вище ймовірних сценаріїв угоди про ЗВТ проводилася за припущеннями мінімальних і максимальних поступок країн у процесі її укладення. Як результат, сценарій *А* передбачає збереження митних ставок на високому рівні, тоді як сценарій *Г* найбільш ліберальний і включає не тільки повне скасування митних обмежень, а й підвищення ефективності використання факторів виробництва.

Для оцінки розподілу вигід і витрат серед галузей економіки розглянуто показник зміни торгового балансу, на основі якого можна виокремити галузі, які одержать вигоди від формування ЗВТ, й ті, що можуть зазнати втрат (табл. 2). За розрахунками, проведеними на основі бази даних GTAP 7.0, приріст позитивного сальдо для України в умо-

вах різних варіантів розвитку ситуації зможуть забезпечити лише дві галузі: рослинництво (від 115 млн дол. США до 475 млн дол. США) та текстильна промисловість (від 198 млн дол. США до 497 млн дол. США). Всі інші сектори економіки зазнають значного збільшення конкуренції з боку європейських постачальників, що призведе до зменшення торговельного сальдо. Найбільшого впливу зазнають легка й важка промисловість (високі обсяги експорту металопродукції не зможуть нівелювати значний імпорту продукції з ЄС) – зменшення торгового балансу на 86-463 млн дол. США та 333-744 млн дол. США відповідно. Також значних втрат внаслідок відкриття кордонів для дешевшої європейської продукції зазнає вітчизняне тваринництво – торговельне са-

льдо може знизитися на 77-304 млн дол. США. Сектор торгівлі сировинними товарами (деревина, нафта, газ, природні копалини тощо) при сценаріях *А*, *Б*, *Г* і *Д* демонструє зростання сальдо в межах 50-107 млн дол. США. Проте в сценаріях *В* та *Е* в даному

секторі спостерігається зниження сальдо на 1 млрд дол. США, що пояснюється збільшенням використання сировинних товарів для модернізації виробничого обладнання й технічного переоснащення.

2. Вплив скасування торговельних тарифів у рамках ЗВТ Україна – ЄС на зміну торговельного сальдо, млн дол. США

Галузь	Україна						ЄС-25					
	А	Б	В	Г	Д	Е	А	Б	В	Г	Д	Е
Рослинництво	133	115	201	369	365	475	-98	-107	-134	-284	-284	-327
Тваринництво	-102	-108	-77	-304	-302	-280	129	120	105	356	352	350
Сировинні товари	50	97	-998	99	107	-992	-16	-38	-46	-33	-35	-40
Готові харчові продукти	-25	-32	24	-117	-110	-66	98	63	18	280	259	244
Текстильна промисловість	198	485	430	497	497	442	-119	-279	-267	-305	-305	-293
Легка промисловість	-86	-198	-463	-194	-192	-461	41	153	284	65	72	194
Важка промисловість	-333	-712	-526	-727	-744	-550	89	346	517	167	192	338
Послуги комунальних підприємств	-14	-29	-8	-29	-30	-8	-13	-24	-35	-29	-29	-39
Транспорт	-46	-92	-34	-89	-94	-32	-32	-57	-28	-56	-56	-26
Інші послуги	-35	-71	-164	-63	-67	-157	-151	-283	-295	-328	-329	-340
Усього	-260	-544	-1615	-557	-571	-1629	-72	-108	120	-166	-163	60

Джерело: Розраховано на основі бази даних GTAP 7.0.

У цілому, в усіх шістьох варіантах ЗВТ торговельне сальдо в Україні зменшується, аналогічна ситуація спостерігається і в ЄС, крім сценаріїв *В* та *Е*. Слід зазначити, що суттєвий за величиною показник зниження сальдо торгівлі вищевказаних сценаріїв, в основному через підвищення в Україні продуктивності праці й ефективності використання факторів виробництва на 10%, є досить умовним. Адже введення нових енергозберігаючих технологій та нової системи управління персоналом на початкових етапах потребує великих капіталовкладень, тому відповідно імпорту таких технологій (у т.ч. і з ЄС) зростатиме. Крім того, за таких умов частина продукції вітчизняного виробництва, яка б могла бути експортована, буде спожита всередині країни. Водночас у довгостроковій перспективі українські товари ставали б більш конкурентоспроможними як за ціною, так і якістю.

Важливим показником при визначенні вигід та втрат від формування ЗВТ Україна – ЄС є приріст/спад виробництва продукції. Як показують дані таблиці 3, вплив лібералізації торгівлі на динаміку виробництва єв-

ропейських країн значно менший, ніж для України. Головною причиною тому є масштаб економік – приміром, ВВП на душу населення в ЄС-27 вдесятеро перевищує даний показник в Україні. За результатами моделювання, в Україні найвищий приріст виробництва (та відповідно експорту) при відкритті кордонів спостерігатиметься в текстильній промисловості – від 20,50 до 65,05% і рослинництві – від 1,96 до 15,66%. Тваринництво – один із найвразливіших секторів економіки – матиме вигоди лише за умови підвищення продуктивності праці й ефективності використання факторів виробництва на 10%, а також відмови від застосування європейською стороною експортних субсидій (сценарії *В* та *Е*). Дані проведеного моделювання відображають дійсне становище цієї галузі, адже застаріле матеріально-технічне оснащення, низькоефективна структура виробництва (левова частка продукції виробляється в домогосподарствах) і низька продуктивність праці призводять до зниження конкурентоспроможності продукції тваринництва.

3. Вплив скасування тарифів у рамках ЗВТ Україна – ЄС на зміну обсягів виробництва галузі, %

Галузь	Україна						ЄС-25					
	А	Б	В	Г	Д	Е	А	Б	В	Г	Д	Е
Рослинництво	2,11	1,96	11,50	5,69	5,69	15,66	-0,04	-0,05	-0,08	-0,11	-0,11	-0,14
Тваринництво	-1,84	-1,87	8,21	-5,27	-5,17	4,63	0,06	0,05	0,05	0,16	0,16	0,16
Сировинні товари	-0,26	-0,50	10,68	-0,51	-0,54	10,66	-0,02	-0,03	0,01	-0,03	-0,04	0,01
Готові харчові продукти	0,11	-0,13	8,29	0,07	0,26	8,47	0,01	0,01	0,01	0,04	0,04	0,04
Текстильна промисловість	20,5	50,4	63,81	51,6	51,6	65,05	-0,03	-0,06	-0,06	-0,07	-0,07	-0,07
Легка промисловість	0,08	0,37	10,82	0,36	0,32	10,77	0,00	0,01	0,01	0,00	0,01	0,01
Важка промисловість	-0,66	-1,29	7,70	-1,28	-1,37	7,67	0,00	0,01	0,01	0,00	0,01	0,01
Послуги комунальних підприємств	0,30	0,68	10,59	0,63	0,64	10,53	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Транспорт	-0,31	-0,65	8,59	-0,70	-0,72	8,52	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Інші послуги	-0,46	-0,95	9,91	-1,19	-1,18	9,66	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Усього	2,35	4,99	16,74	4,92	5,09	16,69	0,00	0,01	0,00	0,01	0,01	0,00

Джерело: Розраховано на основі бази даних GTAP 7.0.

Що стосується динаміки виробництва у розрізі галузей в країнах ЄС-25, то найбільший приріст спостерігатиметься саме у тваринництві – від 0,05 до 0,16%. Спад випуску продукції може відбутись у рослинництві й текстильній галузі – від -0,04 до -0,14% та від -0,03 до -0,07% відповідно, що передусім пов'язано з можливим зростанням імпорту дешевших українських товарів.

Результати оцінки впливу лібералізації торгівлі з ЄС на зміну торговельного сальдо в розрізі основних груп агропродовольчих

продуктів представлені у таблиці 4. Слід сказати, що показники зміни торговельного сальдо по всіх товарах і послугах при даному групуванні відрізняються від аналогічних показників таблиці 2 в середньому на 10-30%, проте загальні тенденції можливих змін повністю збігаються. Даний ефект зумовлюється специфікою моделі, адже агрегована зміна митних тарифів по одних і тих самих товарах по різних групах має неоднакове значення, тому й результати можуть різнитися.

4. Вплив скасування торговельних тарифів у рамках ЗВТ Україна – ЄС на зміну торговельного сальдо по основних групах агропродовольчих товарів, млн дол. США

Група товарів	Україна						ЄС-25					
	А	Б	В	Г	Д	Е	А	Б	В	Г	Д	Е
Зернові культури	204	203	296	669	667	811	-214	-216	-255	-777	-779	-871
Олійні культури	-11	-11	3	-50	-51	-38	6	5	5	30	31	31
Молоко та молочкопродукти	4	4	60	-73	-67	-17	-15	-22	-53	21	12	-13
Рослинні жири й олії	1	5	39	-47	-50	-17	22	15	5	90	91	83
Цукор	38	39	51	1670	1687	1744	-16	-17	-34	-1368	-1388	-1436
М'ясо і м'ясопродукти	-83	-80	-86	-325	-322	-346	157	144	148	461	455	485
Слабоалкогольні напої та тютюн	-20	-19	-30	-91	-92	-107	28	23	27	102	103	112
Овочі й фрукти	-6	-5	-14	-85	-86	-97	8	3	4	47	48	51
Інші агропродовольчі товари	-32	-27	-71	-244	-248	-297	73	41	52	301	300	327
Інші товари	-273	-484	-1840	-1841	-1864	-3268	-121	-97	303	882	918	1336
Усього	-177	-375	-1591	-417	-425	-1633	-72	-119	202	-211	-211	105

Джерело: Розраховано на основі бази даних GTAP 7.0.

Аналіз отриманих даних показав, що найбільш вразливими секторами є тваринництво та продукція тваринництва (можливе зниження сальдо від – 80 млн дол. США до

– 346 млн дол. США залежно від формату ЗВТ), ринок слабоалкогольних напоїв і тютюну (зниження сальдо на 19-107 млн дол. США), ринок олійних культур (зниження

сальдо на 11-51 млн дол. США). Інші галузі також зазнають значного тиску з боку європейських постачальників, при цьому масштаб ймовірних наслідків визначає саме формат угоди про ЗВТ. Наприклад, ринки молока, молокопродуктів, рослинних жирів та олій за умов часткового зниження митних тарифів (-50% за сценаріями А, Б і В) демонструватимуть невелике зростання сальдо (в межах 1-60 млн дол. США), а за умов повної лібералізації торгівлі зазнають втрат (близько 17-73 млн дол. США).

За різних сценаріїв ЗВТ зможуть витримати зростання конкуренції й наростити обсяги експорту та/або зменшити обсяги імпорту лише виробники зернових культур (приріст сальдо на 203-811 млн дол. США) і цукру (приріст сальдо на 38-1744 млн дол. США). При цьому зазначимо, що таке сут-

тєве зростання експорту цукру з України в ЄС за умов повної відміни митних обмежень зумовлено високим імпортним митом в ЄС для третіх країн, яке, наприклад, станом на березень 2013 року становило 419 євро/мт.

Внаслідок збільшення конкуренції на ринку українські сільськогосподарські та переробні підприємства будуть вимушені зменшити обсяги випуску готової продукції: м'яса й м'ясопродуктів – на 6,55-17,8%, олійних культур – 3,01-12,6%, овочів і фруктів – на 0,69-0,78% (табл. 5). Водночас випуск більшості інших агропродовольчих товарів зростатиме навіть незважаючи на зменшення експорту. Основною тому причиною, на нашу думку, є зростання доходу та добробуту населення, що відповідно приведе до збільшення споживання продуктів харчування.

5. Вплив скасування торговельних тарифів у рамках ЗВТ Україна – ЄС на зміну обсягів виробництва основних груп агропродовольчих товарів, %

Група товарів	Україна						ЄС-25					
	А	Б	В	Г	Д	Е	А	Б	В	Г	Д	Е
Зернові культури	7,74	7,62	18,41	25,49	25,48	38,42	-0,75	-0,76	-0,92	-2,16	-2,17	-2,46
Олійні культури	-3,01	-2,97	5,68	-12,4	-12,6	-4,59	0,09	0,08	0,02	0,36	0,36	0,31
Молоко та молокопродукти	0,33	0,24	9,64	1,08	1,29	10,62	0,00	0,00	-0,02	0,03	0,02	0,01
Рослинні жири й олії	0,41	0,80	9,05	0,46	0,22	8,48	0,07	0,05	0,01	0,25	0,25	0,22
Цукор	10,95	11,11	24,32	476,9	482,2	512,5	-0,20	-0,21	-0,36	-5,73	-5,93	-6,16
М'ясо і м'ясопродукти	-6,79	-6,55	3,19	-17,8	-17,3	-9,01	0,13	0,12	0,12	0,37	0,36	0,39
Слабоалкогольні напої та тютюн	-0,96	-0,97	6,36	2,86	2,92	10,29	0,02	0,02	0,02	0,07	0,07	0,08
Овочі й фрукти	-0,76	-0,78	6,51	-0,73	-0,69	6,54	0,01	0,01	0,00	0,07	0,07	0,07
Інші агропродовольчі товари	-0,77	-0,72	7,69	6,14	6,27	14,86	0,02	0,02	0,02	0,05	0,04	0,05
Інші товари	-0,16	-0,15	9,94	-1,19	-1,21	8,82	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Усього	1,53	3,25	16,03	3,64	3,74	16,41	0,00	0,01	0,00	0,01	0,01	0,00

Джерело: Розраховано на основі бази даних GTAP 7.0.

Не менш важливим показником зміни добробуту в агропродовольчому секторі є внутрішня ціна на товари й послуги, адже при відносно сталій заробітній платі зниження ринкової ціни на товари та послуги приведе до поліпшення соціально-економічного стану споживача. Проте слід враховувати, що сільські жителі є однією з найбідніших верств населення, тому в усьому світі держава намагається не допускати значного зниження цін на сільськогосподарські това-

ри з метою забезпечення високої рентабельності галузі.

Згідно з результатами моделювання (рис. 1), в умовах обмеженої ЗВТ в Україні зміна ринкової ціни буде незначною, тоді як в умовах розширеної ЗВТ значно зросте ціна на зернові культури (на 8,2%), овочі й фрукти (на 2,7%), олійні культури (на 2,0%), молоко та молокопродукти (на 1,8%), а також подешевшають такі товари, як цукор (на 1,4%), м'ясо і м'ясопродукти (на 1,4%).

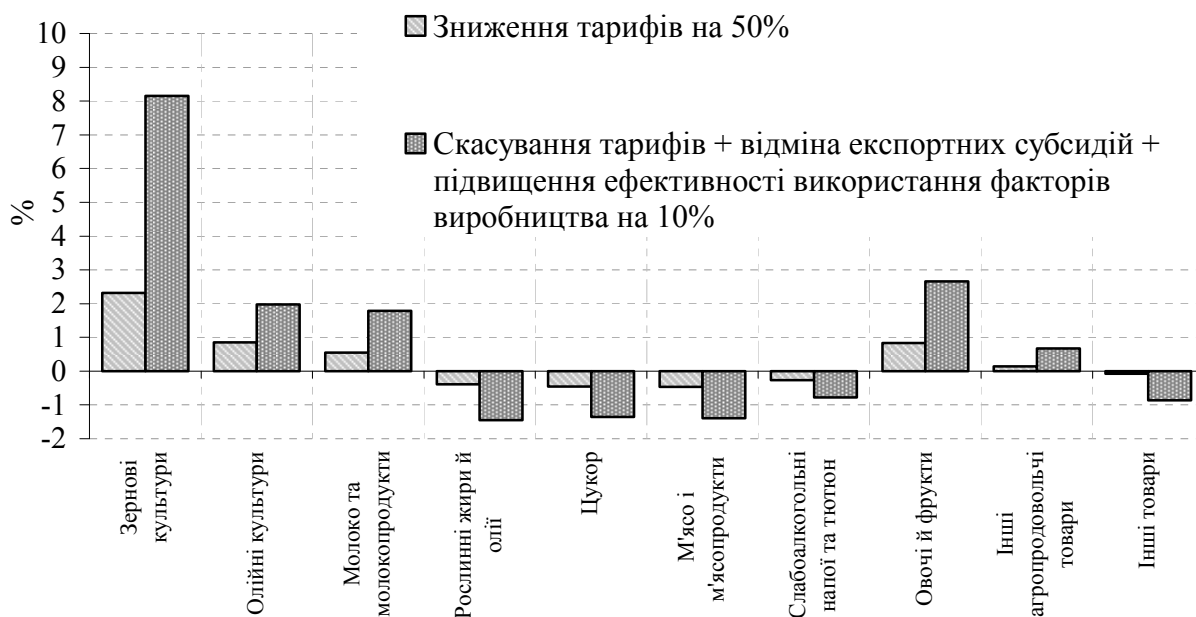

Рис. 1. Вплив скасування торговельних тарифів у рамках ЗВТ Україна – ЄС на зміну ринкової ціни в Україні на основні групи агропродовольчих товарів, %

Джерело: Розраховано на основі бази даних GTAP 7.0.

Також зазнають значного подорожчання в умовах повної лібералізації торгівлі й фактори виробництва (рис. 2). Розмір заробітної плати кваліфікованої та некваліфікованої робочої сили, вартість капіталу й природних ресурсів зростуть орієнтовно на 10%. Ціна на землю збільшиться на 48%, що зумовлено надзвичайно великою різницею з цінами в ЄС та інших країнах світу. Наприклад, навіть після значного підвищення нормативної

грошової оцінки ріллі в Україні до рівня близько 2500 дол. США/га (20635 грн/га станом на 01.01.2012 р. порівняно з 11751 грн/га станом на 01.01.2011 р.) її значення набагато нижче від ціни на землю в європейських країнах. Наприклад, у сусідній Польщі вартість сільськогосподарської землі є однією з найнижчих в Європі, проте оцінюється в 7000-8000 дол. США/га.

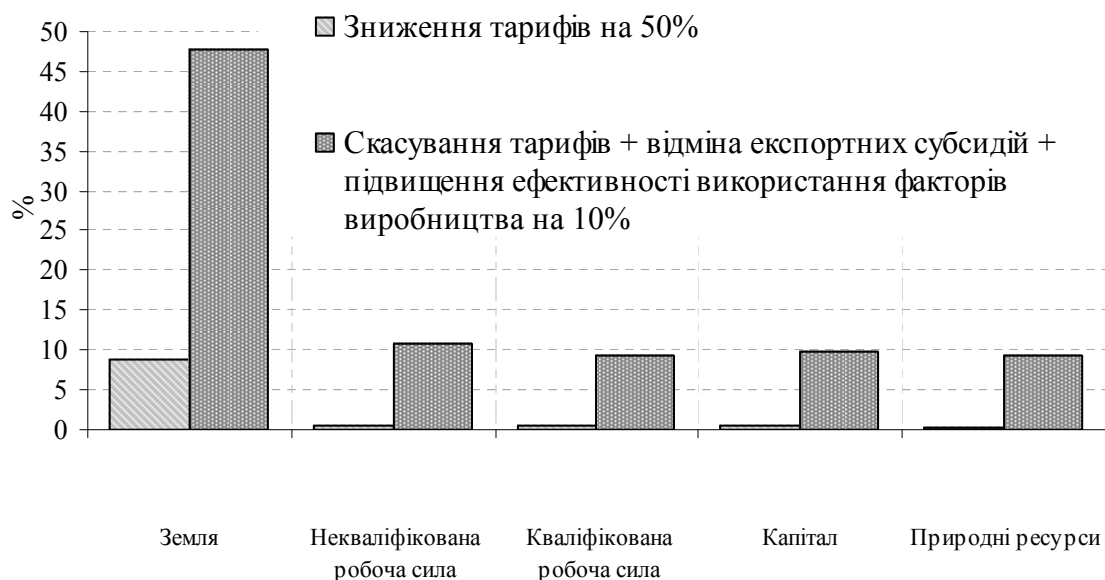

Рис. 2. Вплив скасування торговельних тарифів в рамках ЗВТ Україна-ЄС на зміну ринкової ціни факторів виробництва в Україні, %

Джерело: Розраховано на основі бази даних GTAP 7.0.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити такі висновки:

1) аналіз різних сценаріїв лібералізації торгівлі між Україною та ЄС показує, що максимально позитивний ефект (ріст добробуту українського населення, збільшення торговельного сальдо, зростання обсягів виробництва) досягається за умови зниження митних тарифів на агропродовольчі товари на 50% та на всі інші товари на 100%;

2) згідно з розрахунками, проведеними на основі бази даних GTAP 7.0, приріст позитивного сальдо для України в умовах різних варіантів розвитку ситуації зможуть забезпечити лише дві галузі: рослинництво й текстильна промисловість, водночас усі інші сектори економіки зазнають значного збільшення конкуренції з боку європейських постачальників, що призведе до зменшення виробництва та торговельного сальдо;

3) як доводять результати моделювання, на поточний момент Україна не готова до повної лібералізації свого аграрного ринку для товарів з ЄС. Адже деякі галузі (тваринництво, овочівництво тощо) є неконкурентоспроможними порівняно з європейськими, тому можливе зниження виробництва й експорту вітчизняних товарів, зникнення компаній та скорочення робочих місць, зокрема у довгостроковій перспективі.

Зважаючи на відсталість у розвитку агропромислового комплексу, створення ЗВТ між Україною й ЄС може мати негативні наслідки на національному, регіональному та галузевому рівнях. Саме тому запровадження імітаційного моделювання дає змогу значно поліпшити якість прийняття рішень у сфері бюджетно-податкової, торговельної, аграрної політики.

19 липня 2012 року представники ЄС і України парафували частину Угоди про створення глибокої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі та сформулювали спільні зобов'язання щодо наступних технічних кроків, які мають бути зроблені для підготовки до укладення Угоди про асоціацію. Результати даного дослідження можна використати для розробки альтернативних сценаріїв розвитку сільськогосподарського сектору в умовах ЗВТ залежно від обраної аграрної політики. Використання таких сценаріїв дає змогу проаналізувати можливі наслідки застосування різних інструментів і напрямів аграрної політики у коротко- чи середньостроковому періоді (5-10 років), а також визначити відносні витрати й вигоди альтернативних варіантів, оцінити фінансові можливості їх здійснення та відповідно вибрати найефективніший варіант.

Список використаних джерел

1. Аналіз перспектив торговельних відносин між Україною та ЄС у контексті переговорів щодо розширеної угоди. Підготовлений ECORYS (research and consulting) та CASE Україна, Роттердам, 13 груд. 2007 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.case-ukraine.com.ua/u/publications/85d698452e7dec523c4785a500298bf5.pdf>.
2. Вибір торговельної політики України: плюси та мінуси різних опцій регіональної інтеграції. // Аналітичний звіт Міжнародного центру перспективних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ier.com.ua/files/Projects/2010/2010_05/trade_pros_and_cons_2011-12-08_ukr.pdf.
3. Дослідження економічних передумов та оцінка можливих наслідків створення зони вільної торгівлі (ЗВТ) між Україною та ЄС // Науково-дослідна робота, № держреєстрації 0106u011576. – Інститут економічних досліджень та політичних консультацій (ІЕД). – К., 2006.
4. *Одосій О.* Методичні підходи щодо оцінки економічних наслідків формування зони вільної торгівлі між Україною та ЄС для сільського господарства / О. Одосій // Наук. вісн. НУБІП. Серія «Економіка, аграрний менеджмент та бізнес» / редкол.: Д.О. Мельничук (відп. ред.) та ін. – К.: ВЦ НУБІПУ, 2010. Вип. 154. – Ч. 2. – 342 с.
5. Оцінка наслідків угоди про вільну торгівлю між Україною та ЄС в рамках проекту «Підтримка проведення громадських консультацій щодо запровадження зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://wto.in.ua/files/content/articles/fta_eu_impact.pdf.
6. Політичні та економічні відносини України та ЄС / Європейська комісія, Представництво Європейського Союзу в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/eu_ukraine/political_relations/index_uk.htm.
7. *Шамборовський Г.О.* Соціально-економічна ефективність європейської економічної інтеграції: моногр. / Г.О. Шамборовський. – ЛНУ ім. Івана Франка. – Львів: РАСТР-7, 2008. – 212 с.
8. *Шумило О.* Зона вільної торгівлі: крок назустріч ЄС? / О. Шумило // Міжнар. центр перспективних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.icps.kiev.ua/key_issues/eu_ua_aa/4714.html.
9. *Chauffour, J.-P.* Impact of a Free Trade Agreement between Ukraine and the European Union on Ukraine's Agricultural Sector / *Chauffour, J.-P., Ivanic, M., Laborde D., Maliszewska M., Martin W.* / Conference Paper. Presented at the 14th

Annual Conference on Global Economic Analysis, Venice, Italy. 2011 – Available from: https://www.gtap.agecon.purdue.edu/resources/res_display.asp?RecordID=3630.

10. Hertel, T.W., and M.E. Tsigas. 1997. "Structure of GTAP." In Global Trade Analysis: Modeling and Applications, T.W. Hertel (ed.). Cambridge University Press. – P. 13-73.

11. Nekhay, O. A Free Trade Agreement between Ukraine and the European Union: Challenges and Opportunities for Agricultural Markets / Nekhay, O., Hubertus Gay, St., Fellmann Th. / European Commission, Institute for Prospective Technological Studies. Paper prepared for presentation at the EAAE 2011 Congress from August 30 to September 2, 2011. – Available from: http://ageconsearch.umn.edu/bitstream/114616/2/Nekhay_Olexandr_70.pdf.

12. The Prospect of Deep Free Trade between the European Union and Ukraine / Centre for European Policy Studies. – Brussels, 2006. – 238 p.

13. Von Cramon-Taubadel, S., Hess, S., Brümmer, B., 2010. A preliminary analysis of the Impact of a Ukraine-EU Free Trade Agreement on Agriculture. Policy Research Working paper 5264. The World Bank Development Research Group. Agriculture and Rural Development Team. Europe and Central Asia Region.

Стаття надійшла до редакції 20.05.2013 р.

*

УДК 631.1.016:658.272:662.754

Т.В. ГОНЧАРУК, аспірант*

Вінницький національний аграрний університет

Розвиток та ефективність виробництва сільськогосподарської продукції – сировини для переробки на біопаливо

Постановка проблеми. Розвиток галузей і виробництв агропромислового комплексу України характеризується наявністю ряду проблемних аспектів функціонування. Серед актуальних і водночас дискусійних, з іншого боку, проблем, які в майбутньому визначатимуть перспективи агросектору, чільне місце належить проблемі виробництва біопалива. Для повнішого і детальнішого вивчення питання розвитку та ефективності виробництва сільськогосподарської продукції слід розглянути ситуацію із сировиною для переробки на біопаливо. Така постановка проблеми зумовлена тим, що Україна, особливо у рослинництві, є одним із світових лідерів в агропромисловому бізнесі. Як наслідок, мають місце можливості нетрадиційно використовувати сільськогосподарську продукцію, де на головну увагу заслуговує сегмент переробки на біопаливо. Вирішальним фактором обґрунтування доціль-

ності згаданого виду господарської діяльності є оцінка ефективності виробництва.

Мета статті – здійснити аналіз розвитку ефективності виробництва сільськогосподарської продукції, яка потенційно може бути використана для переробки на біопаливо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Виробництво біопалива – перспективний, економічно ефективний і доцільний у стимулюванні розвитку сегмент агроекономічної діяльності. У довідковій літературі [8] зазначено, що біопаливо або біологічне паливо (англ. *biofuels*) — це органічні матеріали, серед яких деревина, відходи та спирти, які використовуються для виробництва енергії. Вони являють собою поновлюване джерело енергії, на відміну від інших природних ресурсів, таких як нафта, вугілля й ядерне паливо. Найбільш повним, на нашу думку, є визначення біопалива: будь-яке паливо, яке містить (за об'ємом) не менше ніж 80% матеріалів, отриманих від живих організмів, зібраних у межах десяти років перед виробництвом. Подібно до вугілля й нафти, біомаса — це форма накопиченої сонячної

* Науковий керівник — Г.М. Калетнік, доктор економічних наук, професор, академік НААН.

© Т.В. Гончарук, 2013